

УДК 342.1: 811

Григорій Терещук, Михайло Юрій ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА ТЛІ НАЦІОТВОРЕННЯ

У *статті* йдеться про мовну картину світу українського народу, для якої характерні як духовні, так і мовні змісти. Духовні визначають своєрідність культури та менталітету певної мовної спільноти, мовні – існування і функціонування самої мови.

Ключові слова: мова, культура, етнос, народ, нація, світогляд.

Термін “картина світу” досить багатозначний. У сучасній філософській і спеціальній науковій літературі цей термін застосовується для позначення світоглядних структур, що лежать в основі культури певної історичної епохи. У цьому розумінні використовуються також терміни “бачення світу”, “модель світу”, “образ світу”, що характеризують цілісність світогляду. Структура картини світу за такого підходу задається через систему так званих категорій культури (універсальї культури), у яких використовується поняття “мовна картина світу”.

У цьому зв’язку хотілося б детальніше зупинитися на відношенні “мова і культура”. Мова відображає дійсність, створює свою картину світу, специфічну й універсальну для кожної мови і, відповідно, народу, етнічної групи, мовного колективу, що використовує цю мову як засіб спілкування.

Першочергово мова – це засіб спілкування між людьми, і вона нерозривно пов’язана з розвитком того народу, який говорить цією мовою. Наявність тісних зв’язків між мовою і його носієм вочевидь і не викликає сумнівів. Суспільна природа мови проявляється як у зовнішніх умовах її функціонування у певному суспільстві, так і в самій структурі мови: синтаксисі, граматиці, лексиці тощо.

Розглядаючи мову як засіб спілкування, як систему знаків, кодів, лінгвісти створили теоретичну модель мови як системи знаків – семіотичну модель.

Людина сприймає і усвідомлює світ через органи чуття і на цій підставі створює систему уявлень про світ, які уже є ментальними конструкціями, вираженими у висловлюваннях, образах, знаках. Пропустивши їх через свою свідомість, усвідомивши результати сприйняття, людина передає їх через мову членам суспільства. Мова як спосіб висловити думку і передати її від людини до людини нерозривно пов’язана з мисленням. Співвідношення мови і мислення, а також їх взаємодія з культурою і дійсністю – вічне питання філософії.

Слово відображає не сам предмет реальності, а те бачення, яке нав’язане носію мови уявленням, що є у його свідомості, поняттям про цей предмет; поняття ж складається на рівні спілкування певних основних ознак, що утворюють це поняття, становлять абстракцію, відвернення від конкретних рис. Шлях від реального світу до поняття і далі до словесного вираження різний у різних народів, що зумовлено особливостями історії, географії, кліматом, віруваннями, традиціями цих народів і, відповідно, розвитком їх суспільної свідомості. Оскільки наша свідомість обумовлена різними формами суспільної свідомості (способом життя, звичаями, традиціями тощо, тобто усім тим, що визначається словом “культура” в його широкому етнографічному розумінні), а

також індивідуальними особливостями (специфічним сприйняттям світу, притаманним конкретному індивідууму), то можна стверджувати, що когнітивна модель дійсності є не її копією, а складною системою, сконструйованою у взаємодії людини, реальності мови, соціально-культурних цінностей і стереотипів мислення та комунікації.

Мова, мислення і культура взаємопов'язані настільки тісно, що майже складають єдине ціле, жоден з компонентів не може існувати без двох інших. Таким чином, світ (або життєвий світ), що оточує людину, – це реальність, спроектована на людський спосіб буття. Ці проєкції розрізняються за сферами діяльності: культура, загальнонаукова картина світу, приватно-наукова картина світу. До приватно-наукових належить вже згадувана мовна картина світу.

Мовна картина світу – структурування предметів, явищ, фактів ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищах мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості [6, с. 365–367].

Для мовної картини світу важливі три явища, тісно пов'язані між собою: людина – світ – мова, хоч із погляду реальних відношень на першому місці мали б поставити світ як основу основ, на другому – людину як творця і носія мови, на третьому – власне мову. Проте для характеристики мовної картини світу з антропологічного погляду вихідною точкою є людина, яка пізнає незалежний від неї світ і створює засоби фіксації та передачі знань про нього іншим людям і для власного пізнання. Відповідно для побудови мовної картини світу ключовою є постать людини [4, с. 36–41].

Основними характеристиками картини світу, якими її наділяє Л. Вайсгербер, є такі: мовна картина світу – це сукупність усіх можливих змістів: як духовних, які визначають своєрідність культури та менталітету певної мовної спільноти, так і мовних, які визначають існування і функціонування самої мови; мовна картина світу є водночас наслідком історичного розвитку етносу та мови і причиною своєрідного шляху їх подальшого розвитку; мовна картина світу як єдиний живий організм чітко структурована і в мовному вираженні є багаторівневою. Вона зумовлює сукупну комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього світу природи, внутрішнього світу людини й мовну систему; мовна картина світу змінюється з часом, і як будь-який живий організм розвивається, тобто у діахронічному розумінні вона кожного наступного етапу розвитку деякою мірою не схожа сама на себе; мовна картина світу утворює однорідність мовної сутності, допомагаючи закріпленню мовної своєрідності в баченні світу і позначення засобами мови; мовна картина світу існує в однорідній специфічній самосвідомості мовної спільноти і передається наступним поколінням через особливий світогляд, правила поведінки, спосіб життя; картина світу будь-якої мови є тією силою, що формує уявлення про навколишній світ через мову як проміжний світ у носіїв цієї мови; мовна картина світу конкретної мовної спільноти є її загальнокультурним надбанням [7].

Питання сутності мовної картини світу по-різному вирішується в сучасному мовознавстві. Єдиного визначення терміну “мовна картина світу” не існує й до сьогодні. Мовна картина світу тлумачиться сучасними науковцями як:

- загальнокультурне надбання нації. Вона структурована, багаторівнева. Саме мовна картина світу зумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього світу і внутрішнього світу людини. Вона відображає спосіб мовномисленнєвої діяльності, характерний для певної епохи з її духовними, культурними та національними цінностями;

- відображені в категоріях мови уявлення певного мовного колективу про будову, елементи і процеси дійсності. Цілісне зображення мовою всього того, що існує в людині, навколо неї. Зображення людини, її внутрішнього світу,

навколишнього світу і природи, що здійснюється засобами мовної номінації [12];

- своєрідне світобачення крізь призму мови;
- відображення побутових уявлень про світ. Ідея мовної картини світу полягає у такому: у кожній природній мові відображається певний спосіб сприйняття світу, який нав'язується як обов'язковий усім носіям мови [3].

Як формувалася мовна картина світу українського народу і її подальший вплив на формування української нації можна прослідкувати на розвитку самої мови.

Українська мова виділилася з праслов'янської мови у VI–VII ст.

Є різні взаємовиключні концепції історичного розвитку української мови. Основними сучасними гіпотезами є дві:

- концепція вченого-мовознавця, славіста, доктора філософії академіка Юрія Шевельова – українська мова безпосередньо виділилася з праслов'янської мови. Після розпаду праслов'янської мови у “східних слов'ян” сформувалося п'ять діалектів, два з них – києво-поліський та галицько-подільський – утворили українську мову.

Історію української мови Ю. Шевельов поділив на шість періодів.

- концепція російського мовознавця Олексія Шахматова (з українських вчених близькі погляди на походження української мови мав Агатангел Кримський) – українська мова походить зі “спільноруської прамови”, з якої походять й інші “руські мови” (північно-великоруська, південно-великоруська та білоруська). Попри це українська мова суттєво відрізняється від інших “руських мов” різноманітними фонетичними явищами та лексикою [8].

Новаторською гіпотезою походження української мови є концепція Олександра Царука – після поглиблення диференціації праслов'янського ареалу слов'янство розподілилося на дві великі групи: словенську й антську. До антської підгрупи належить антська прामова, а також українська, білоруська, польська, чеська, словацька, хорватська, верхньолужицька. До словенської підгрупи – словенська прамова, старослов'янська, російська, болгарська, македонська, сербська, нижньолужицька, кашубський і словінський діалекти польської мови, словенська. Дві “східнослов'янські” мови – українська й російська – на початку давнього періоду свого самостійного розвитку були двома найвіддаленішими слов'янськими мовами, які яскраво відображали у своїй структурі специфічні риси двох різних мовних підгруп [9, с. 57–59].

Хронологія історії української мови поєднує два підходи: історичний (розвиток української мови у рамках тих держав, де нею послуговувалися) та “джерельний” (кожному періоду притаманні певні джерела, з яких можна зробити висновок про різні зміни, насамперед, у фонетиці мови, за Ю. Шевельовим).

З точки зору функціонування української мови в державах, які існували на українських землях, можна виділити такі періоди:

- Період від III тис. до н.е. до сер. XIV ст.: виділення української мови з праслов'янської мови Русі.
- Період від сер. XIV ст. до Люблінської унії 1569 р.: Велике князівство Литовське, Молдавське князівство, Польське королівство.
- Період від Люблінської унії 1569 р. до Андрусівського перемир'я 1667 р.: Річ Посполита.
- Період від Андрусівського перемир'я 1667 р. до кін. XVIII ст.: Велике князівство Московське (Царство Російське) та Російська імперія.
- Формування літературної мови на народній основі – від кін. XVIII ст. до поч. XX ст.: Російська імперія, Австрійська імперія/Австро-Угорщина.
- Українська мова у XX ст.: Російська імперія та Австро-Угорщина, Українська Народна Республіка, Самостійна Кубанська народна Республіка,

Українська Держава, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна, УНР (радянська)/УСРР/УРСР.

- Українська мова в незалежній Україні.

“Джерельний” підхід Ю. Шевельова виділяє такі періоди:

- протоукраїнський період VII–XI ст. – немає джерел, написаних носіями мови на території України, використовуються інструменти зіставної лінгвістики;
- давньоукраїнський період XI–XIV ст. – представлений досить значною кількістю писемних пам’яток, написаних не українською, а церковнослов’янською мовою, досліджуються окремі елементи української фонології в іншомовних текстах;
- ранньосередньоукраїнський період XV–XVI ст. – основною проблемою є відмежування пам’яток і рис української мови від білоруських;
- середньоукраїнський період середини XVI – перші кроки XVII ст. – писемна мова виступає, з одного боку, як особливий різновид церковнослов’янської мови, з іншого боку, як особливий, дуже перероблений різновид розмовної мови;
- пізньосередньоукраїнський період XVIII ст. – писемні джерела часто фіксують мішанину української та російської мов у різних пропорціях;
- сучасний період від останніх років XVIII ст. до сьогодні – використання української мови в художній літературі та всіх інших жанрах [11].

Українська мова, найвірогідніше, сформувалася на частині тієї території, яка є слов’янською прабатьківщиною. До VI ст. праслов’янська мова була єдиною. Після вторгнення гунів та аварів слов’яни почали активно переселятися на нові землі: на Балкани, у Центральну та Північно-Східну Європу. У період з VI–X ст. говори праслов’янської мови стали окремими мовами.

За традиційною версією походження східнослов’янських мов, яка в СРСР була офіційною та обов’язковою, вважалось, що після завершення праслов’янської епохи розпочався спільний східнослов’янський період, який тривав понад 500 років та закінчився лише в XI–XII ст. під час феодальної роздробленості Київської Русі. У цей час нібито сформувалася й спільна для всіх східних слов’ян так звана давньоруська мова, на основі якої з XIII ст. чи XIV ст. виникають три східнослов’янські мови – українська, російська та білоруська – як мови відповідних народностей.

Сучасні дослідники, критикуючи теорію єдиної давньоруської (або праруської) мови, вичленовують українську мову безпосередньо з праслов’янської мови без проміжних ланок. Згідно з цим підходом, три східнослов’янські мови, українська, білоруська й російська, зростали незалежно одна від одної як мови самостійні, і так званої “праруської” спільної мови не існувало. Безперервність історичного розвитку етносу на українських землях від середини I тис. н.е. до нашого часу може свідчити про те, що після розпаду праслов’янської мовної спільноти в цьому ареалі почав формуватися український етнос і відповідно – українська мова. Вона перейняла від праслов’янської значний специфічний лексичний фонд і чимало фонетичних та граматичних (насамперед, морфологічних) рис, які в інших слов’янських мовах замінилися новими, а в українській мові вони склали найдавнішу групу мовних особливостей.

Разом з остаточним прийняттям християнства у 988 р., на Русі як літературна мова почала використовуватись церковнослов’янська мова – штучна південнослов’янська мова, створена Кирилом та Мефодієм на основі салунського діалекту македонської (або болгарської) мови. Церковнослов’янська мова використовувалась у церковно-наукових і літературно-художніх жанрах. Поступово в текстах, написаних церковнослов’янською мовою, почали з’являтися слова та звороти з живої розмовної мови Русі, яка є одним з етапів розвитку сучасної української мови.

Церковнослов'янською мовою писалися релігійні тексти (високий стиль):

- літургійні (“Остромирове Євангеліє” 1056–1057 рр., “Галицьке (Євсевіє) Євангеліє” 1144 р.);
- житійні (“Житіє Феодосія Печерського”, “Сказання про Бориса та Гліба”);
- проповідницькі (“Поученіє Кирила Туровського”, “Слово про закон і благодать” митрополита київського Іларіона).

Нерелігійні, насамперед офіційні тексти писалися іншою мовою, яка за традицією називається давньокиївською писемно-літературною або давньоруською мовою. Спочатку давньокиївська писемно-літературна мова була стилізованим різновидом церковнослов'янської мови (середній стиль), але під впливом розмовної мови населення Русі вона поступово змінювалася, повільно відокремлюючись лексично і граматично від церковнослов'янської.

Давньокиївська писемно-літературна мова вживалася:

- у науково-юридичній і канцелярсько-діловій сфері (“Руська правда”, грамоти з різних територій Русі, договори руських князів з іншими країнами);
- у літописній літературі (“Повість минулих літ”, “Галицько-Волинський літопис”);
- у художній спадщині (“Слово о полку Ігоревім”);
- в епістолярній спадщині (листи від Гостяти, листи від Михайла).

Саме у давньокиївській писемно-літературній мові і, меншою мірою, у церковнослов'янських текстах, можна знайти елементи тогочасної розмовної мови (протоукраїнської мови), яка є попередницею сучасної розмовної та літературної української мови. Тексти повністю розмовною протоукраїнською мовою не записувалися.

У період з 1180 до 1240 рр. у літературній церковнослов'янській мові Русі поширюються дезінтеграційні процеси. Продовжується формування давньоукраїнських та давньобілоруських діалектів, а також двох давньоросійських наддіалектів, які згодом інтегруються у спільну російську мову, зокрема фіксується занепад ь, ь (звуження голосних о, е в нових закритих складах, подвоєння приголосних в українській мові).

У цей період занепадає Київ, український мовний обшар на південному сході зменшується (Новгород-Сіверський, Переяслав, Кам'янець-Подільський), у Галицькому Пониззі (сучасні Буковина, Бессарабія, Західна Молдова, Буджак) різко зменшується україномовне населення, натомість продовжується колонізація Карпат.

Після розпаду Русі українські землі швидко захопили Литва та Польща. У південній частині Галицько-Волинського князівства (у Галицькому Пониззі) у XIV ст. утворилося Молдавське князівство. Україномовне населення у більшій частині цієї нової держави було асимільоване, лише на півночі – у Північній Буковині та Північній Бессарабії – залишилися суцільні райони, де більшість мешканців складала україномовці.

У період від 1230-х рр. до 1377 р. українські й білоруські землі майже без опору були інкорпоровані до Литовської держави і взяли участь у державній адміністрації. Наприкінці XIV ст. у Великому князівстві Литовському було 90 % білоруського та українського населення, найуживанішою в усіх сферах життя стала літературна староукраїнська мова, що на той час офіційно називалася “руським езиком”, становлячи суміш церковнослов'янської, розмовної старобілоруської та розмовної староукраїнської мов з окремими словами та зворотами польської та латинської мов. Паралельно з нею функціонувала і друга літературна церковнослов'янська мова. Розмовна мова українців відрізнялася як від “руського езика”, так і від церковнослов'янської мови.

“Руська мова” мала статус державної мови у Великому князівстві

Литовському від другого видання “Литовського статуту”.

У XIV–XV ст. мова документів Великого князівства Литовського щораз більше наближувалася до української розмовної мови. Іван Огієнко зазначав: “Значення т.зв. актової мови (тобто “мови документів”) в історії розвитку української літературної мови дуже велике, першорядне, бо вона стала провідником живої нашої мови до мови літературної” [5, с. 95].

Формування літературної мови українців відбувалося на основі двох діалектів: на польсько-волинській основі (літературна українсько-білоруська мова) у Великому князівстві Литовському та на покутсько-наддністрянській основі в Галичині та у Молдавському князівстві.

Богослужбові книги починають перекладатися “простою мовою”, тобто мовою, максимально наближеною до розмовної української (наприклад, “Пересопницьке Євангеліє” 1556–1561 рр., “Крехівський Апостол” 1560 р.). Ці переклади нагадують переклади Біблії польською та чеською мовами.

У цей час в Україні виникає друкарство, першими друкowanими працями стали “Євангеліє учителное” 1559 р. та “Острозька Біблія” 1581 рр.

Пам’ятки, написані простою мовою на народній основі, були надзвичайно строкатими у мовному плані. Це був, за Ю. Шевельовим, ранньосередньоукраїнський період у розвитку розмовної української мови.

З віддаленням розмовної української мови від церковнослов’янської виникла потреба у перекладних церковнослов’янсько-українських словниках. Найбільш раннім з відомих перекладних церковнослов’янсько-українських є рукописний “Лексисъ съ толкованієм словенскихъ мовъ просто” (укр. “Словник з тлумаченням церковнослов’янських слів простою мовою”). У 1884 р. його було опубліковано архімандритом Амфілохієм у “Читаннях у Товаристві історії та давностей російських при Московському університеті”. У передмові до публікації архімандрит Амфілохій писав, що він придбав у торговця давніми книгами Г. Шишкова “Острозьку Біблію” (1581 р.), яка привертає увагу поясненнями XVII ст. на полях змісту деяких глав з Біблії, окремих думок та слів тощо.

“У кінці Біблії, – пише Амфілохій, – на 7-ми вpletених аркушах написаний примітний словник, названий укладачем “Лексисъ съ толкованієм словенскихъ мовъ просто”. Власник цього примітного рукопису, судячи з численних приписок на полях..., жив у західних губерніях...” Амфілохій правильно зазначив, що “цей словник є чи не найдавнішою спробою українського азбуковника” [10, с. 1].

Першим українським друкowanим словником є церковнослов’янсько-український словник Л. Зизанія, що вийшов у 1596 р. у Вільно.

При укладанні Люблінської унії 5 червня 1569 р. на вимогу української шляхти було зазначено: “На прохання всіх станів позоставляємо, що по всяких їхніх судових справах, як назви, вписи до книг, акти й усякі їхні потреби, так і наших судів гродських і земських, як і з нашої коронної канцелярії наші декрети, і по всіх наших коронних потребах королівських і земських листи до них не яким іншим, а тільки руським письмом мають бути писані й проваджені на вічні часи”. Цей акт підписав король Сигізмунд II Август. Польща традиційно порушувала власноруч видані закони, повсякчас натрапляючи на спротив української верхівки, зокрема у 1569, 1571, 1577 рр. у відповідь польський уряд давав гарантії щодо використання української мови: привілеї 1569, 1591, 1638, 1681 рр., але вони рідко втілювалися в життя. Наприклад, з 17 книг муніципальних і судових документів, написаних між 1582 і 1776 рр., було 130 – польською мовою, 25 – змішаною польською і латинською, 13 – змішаною українською і польською, 3 – українською, 1 – латинською.

Наукове обґрунтування полонізації у XVII ст. не відрізнялося від пізнішої

русифікаторської концепції М. Погодіна. Полонізований і покатоличений молодий князь М. Острозький переконував представників львівського православного братства: “Українці – то осколок польського племені, в давнину відірваний ворожими силами від рідного польського кореня та облутаний схизмою (православною вірою). В ній (тобто в схизмі) вони і досі скніють, хоч ойчизна (Польща) і намагається повернути їх у своє лоно. Русчизна затьмарила наш розум, кинула в серця наші заздрощі і злобу до єдинокровних братів-поляків” [2].

Чужомовна стихія проникла і до інтелектуально-духовної верстви суспільства, що підтверджує факт творення польською панегіричної релігійно-духовної та полемічної літератури православними діячами. Особливо це стимулювала Берестейська унія. Серед авторів, що писали польською, були М. Смотрицький, С. Косів, П. Могила, Л. Баранович та ін. Руським, себто українським, у них є лише релігійне питання, яке вони захищають... Цьому є виправдання: використання мови ідеологічного супротивника було зумовлене, передусім, бажанням донести до релігійних опонентів свою позицію. Так формувалася особлива роздвоєна національно-культурна свідомість української еліти з орієнтацією на польську культуру. Слушно зазначає М. Грушевський: українська шляхта, яка чисельно переважала польську, могла б дати відсіч, стати на захист української культури, але трагедія була в тому, що її спокушали польська культура, тісніший зв’язок з нею, привілеї, якими забезпечували їх уряди [2].

Від часу входження українського мовного простору спочатку до складу Литовської держави, а потім до Речі Посполитої, частина русинів-українців, зокрема бояри, що стали шляхтою, зреклися місцевої мови і засвоїли польську як мову літературну – і письмову, і розмовно-побутову. Зрозуміло, що за таких обставин до української мови активно входили полонізми, латинізми, германізми. Зросла роль латинської мови, “...бо вона в Польщі скрізь була потрібна, і її навчали (...) в нашій Київській Академії вже за митрополита Петра Могили, чому козацька старшина так часто знала цю мову, на той час мову науки й дипломатії” [2].

Однак попри це, знаковість XVII ст. в іншому:

- у наповненні української мови народними лексико-граматичними структурами і витворенні “простою мовою”, як називали її сучасники;
- у її широкому територіальному поширенні;
- у набутті статусу офіційної за Гетьманщини;
- у спробах її першої лексико-граматичної кодифікації.

Мова зростала через широке творення адміністративно-правової і суспільно-політичної лексики, що зумовлено розширенням кола ділових документів не тільки у судових та інших державних установах козацької держави, але й у культурно-освітніх осередках. Зокрема, про це свідчать ділові документи львівського Успенського ставропігійного братства, збірник актових документів Волині й Наддніпрянщини, приватне листування урядових осіб, передусім І. Мазепи та І. Самойловича.

Після Андрусівського перемир’я 1667 р. у Гетьманщині почали широко використовувати “просту мову” в документах центральної та місцевої влади. Українською провадили свої записи органи місцевого самоврядування та суди, українська мова стала офіційною.

Події XVI–XVII ст. привели до того, що українською почали говорити різні стани, включаючи гетьманів, старшину, козаків і селян. Польськомовне населення було винищене, або виїхало за межі України. Повсякчасна небезпека та безлад випродукували, за Ю. Шевельовим, “мовну єдність в умовах роз’єднання, позірною браку суспільного зв’язку та занепаду культурного життя”. Це яскравий приклад незбіжностей мовної і суспільної “синусоїд”

розвитку, де мова заступає відсутність розділеної на частини української держави і стає символом її неподільності. Не менш важливим було повстання південно-східного наріччя на новозаселених землях. А звідси – найважливіший парадоксальний висновок, на якому наголошує Ю. Шевельов: “Мовна єдність народу збереглася й посилилася скоріше не всупереч драматичним історичним подіям, а завдяки їм. Політична незалежність (чи боротьба за неї) зазнала краху, й культурний розвій загальмувався, проте мовна єдність зміцнилася” [11].

Отже, як бачимо, незважаючи на несприятливі історичні умови, в яких знаходився український народ, українська мова, в цілому, сформувалася в XVII ст. І що характерно, саме сформована мова починає активно впливати на національну культурну картину самого народу, яка, звичайно, первинна щодо мовної. Вона повніша, багатша і глибша. Однак саме мова реалізує і вербалізує, онтологізує національну культурну картину світу, зберігає її і передає з покоління в покоління. Мова фіксує далеко не все, що є в національному баченні світу, але здатна описати все.

І ще один аспект. Мислення кожного народу має тільки йому притаманні риси і його розвиток визначається іманентним розвитком народної мови. Кожен народ має специфічну картину світу, характер якої зумовлюється тією мовою, носієм якої він є. Кожна мова має свій, тільки їй притаманний світогляд; перебуваючи між людиною і всесвітом, вона відкриває своєю структурою, словотворенням, особливим лексичним складом істини про навколишній світ. У такий спосіб формується національний світогляд, а отже, і нація.

Усе сказане безпосередньо стосується української мови, яка, сформувавшись у XVII ст., стала стабілізуючим чинником при формуванні української нації.

У цьому випадку принагідно згадати висловлювання Л. Єльмслева про те, що мова, яка розглядається як надіндивідуальне соціальне впровадження, служить для характеристики нації. “Мова настільки глибоко пустила коріння в особистість, родину, націю, людство і саме життя, що ми інколи не можемо утриматися від питання, чи не є мова не просто відображенням явищ, а їх втіленням – тим сім’ям, з якого вони вирости” [1, с. 264–265].

Список використаних джерел

1. *Ельмслев Л.* Прологомены к теории языка // Новое в лингвистике. – М.: Изд-во иностр. лит., 1960. – Вып. 1.
2. *Історія української мови* // <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
3. *Цум.* за: Кушмар Л. Будова фрагмента мовної картини світу українця // www.nbuv.gov.ua/portal/soc_qum/Nz/89_2/statti/07.pdf.
4. *Лисиченко Л. А.* Структура мовної картини світу // Мовознавство. – 2004. – № 5–6.
5. *Огієнко І.* Історія української літературної мови. – К., Знання, 1995.
6. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля–К, 2006.
7. *Содержание понятия языковая картина мира в лингвистике* [Електронний ресурс] / Т. И. Полищук. – Режим доступу до журн.: <http://koarpu.do.am/publ/1-1-0-6.;>
8. *За:* Стецюк В. Дослідження передісторичних етногенетичних процесів у Східній Європі // <http://vesna.org.ua/txt/stetsw/dpepse2/01.html>.
9. *Царук О.* Українська мова серед інших слов’янських: етнологічні та граматичні параметри. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998.
10. *Чтения в Обществе истории и древностей российских при Московском университете.* Кн. вторая, апрель-июнь. II. Материалы историко-литературные. – М., 1884.
11. *Шевельов Ю.* Історична фонологія української мови // <http://litopys.org.ua/shevelov/shev03.htm>.
12. *Языковая картина мира* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socio.ks.ua/yazykovaya-kartina-mira/>.

Григорій Терещук, Михайл Юрій

**ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЫ МИРА УКРАИНСКОГО НАРОДА НА
ФОНЕ НАЦИООБРАЗОВАНИЯ**

В статье идет речь о языковой картине мира украинского народа, для которой характерны как духовные, так и языковые содержания. Духовные определяют своеобразие культуры и менталитета определенного языкового сообщества, языковые – существование и функционирование самого языка.

Ключевые слова: язык, культура, этнос, народ, нация, мировоззрение.

Grygoriy Tereshchuk, Mykhaylo Yuriy

**FORMATION OF LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD OF THE UKRAINIAN
PEOPLE AGAINST THE BACKGROUND OF NATION CREATION**

The article refers to the language world of the ukrainian people, which is characterized as spiritual and linguistic content. Spiritual define the uniqueness of culture and mentality of a linguistic community, linguistic determine the existence and functioning of the language.

Key words: language, culture, ethnicity, people, nation, worldview.